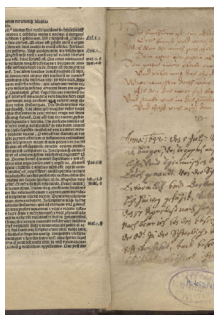
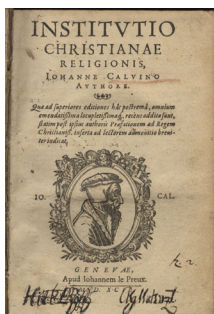

REFORMÁCIÓ ÉS KATOLIKUS MEGÚJULÁS – 2017 IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁS KALOCSÁN

A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár – az elmúlt évekhez hasonlóan – az aktuális évfordulókat, megemlékezéseket állítja időszaki kiállításának középpontjába. 2017-ben a reformáció kezdetének 500. évfordulójára emlékeznek a keresztény egyházak, ezért az idei évben kiállított könyvritkaságaink a *reformáció és a katolikus megújulás történetének* főbb állomásait, személyiségeit mutatják be. A történeti eseményekkel párhuzamosan felvillantjuk a könyvtörténet jelesebb képviselőit és mérföldköveit, az ősnyomtatványok korától kezdve a barokk könyvekig.

Gutenberg felfedezése, a könyvnyomtatás lehetővé tette, hogy az addig csak kevesek által ismert művek szélesebb körben is elterjedjenek és megnyitotta az utat a nemzeti nyelvű Bibliák megjelenése előtt. Könyvtárunk ősnyomtatvány-gyűjteménye a 15. századból több nemzeti nyelvre fordított (német, olasz) Szentírást őriz, ezek közül Anton Koberger *Biblia Germanicája* (Nürnberg, 1483) kézzel színezett fametszeteivel az egyik legszebb példány. Ugyanebben a nyomdában jelent meg 1493-ban Lyrai Miklós ferences szerzetes Bibliához írt magyarázatos könyve (*Biblia cum postillis Nicolai de Lyra*), mely Luther kedvelt forrásműve volt. A nürnbergi Biblia mellett az első illusztrált kiadása látható.

A 15-16. századi Európában a reneszánsz és humanizmus szellemi áramlatai teljesen új felfogást és gondolkodásmódot hoztak, ezzel a humanisták előkészítették a talajt a reformáció szá-

mára. Aldus Manutius, a híres velencei mester, az első kiemelkedő humanista nyomdász. Velencei nyomdája körül egy tudós kör alakult, műhelyéből görög klasszikusok egész sora került ki. A gyűjtemény több szemet gyönyörködtető, reneszánsz bőrkötésű darabja képviseli Aldus Manutius nyomdáját.

A 16. század nyomdászatában Bázelt is igen fontos hely illeti meg. Itt dolgozott a század másik híres nyomdásza, Johannes Frobenius. Nyomdájában jelentek meg a humanista tudós, teológus Rotterdami Erasmus írásai, többek között az 1513-ban napvilágot látott mesteri kiállítású közmondásgyűjteményének bővített kiadása Urs Graf pompás metszetével. Az 1518-ban megjelent *Auctarium selectarium ... Epistolarum* című kötet címlapját ifj. Hans Holbein metszete és monogramja díszíti. A reformáció előzményeit, a reneszánsz korát bemutató tárlóban együtt látható Johannes Frobenius nyomtatványjaival Rotterdami Erasmus becses kézirata; sajátkezű levele a humanista Joannes Sapidushoz (1518).

Amennyire a könyvnyomtatás segítette a reformáció terjesztését, legalább annyira a reformáció is hozzájárult a 15-16. század fordulóján működő nyomdák felvirágzásához. Hans Lufft, wittenbergi nyomdász legjelesebb munkája a Luther-Biblia első teljes, Lucas Cranach metszeteivel illusztrált kiadása. Luther Márton 1541-ben megjelent német Bibliafordítása, Habsburg Mária magyar királynőhöz írt vigasztaló zsoltárai (*Vier tröstliche Psalmen*

an die Königin zu Hungern. Nürnberg, 1527) és számos más korabeli műve mellett egy igazi unikum: az 1519-ben Lyonban kiadott latin nyelvű Szentírás. A latin Biblia második lapján vörös tintával írt német nyelvű vers olvasható, alatta Luther Márton aláírása. Ezt a kalandos sorsú Szentírást Luther Márton használta.

A svájci reformációt bemutató vitrinben Ulrich Zwingli művei mellett Kálvin János fő művének több kiadása is látható. Az *Institutio (Lausanne: Johann Preux, 1576.)* préselt fatáblás bőrkötésén megfigyelhető az úrvacsora allegóriája, a híres genfi, francia nyelvű Bibliát (1608) a különleges zöldre festett, aranyozott pergamen kötése teszi érdekessé.

A trienti zsinat (1545-1563) a katolikus egyház megújulásának kezdete, melyről számos korabeli kiadvány, beszámoló látható: III. Pál pápa zsinatot meghirdető bullája 1542-ből, IV. Pius pápa megerősítő bullája 1567-ből. A zsinati döntések, határozatok összefoglalását Aldus nyomdászjelvénye, a horgonyra tekeredő delfin díszíti (Velence, 1564). A zsinat a Vulgátát jelölte ki az egyház hiteles bibliafordításának. Az 1590-es római kiadás igazi ritkaság, hiszen csak igen kevés példányban maradt fenn. A Szent Jeromos által fordított latin Bibliának ez az eredeti kéziratokkal egybevetett, javított változata 1592-től kezdve a katolikus egyház hivatalos Szentírása.

A jezsuita rend alapítása idején javában terjedt a reformáció és ez döntően meghatározta az alakulófélben lévő rend szellemiségét. A katolikus megújulásában döntő szerepet játszó trienti zsinat munkájára a jezsuiták is nagy hatással voltak. A zsinat tisztázta a katolikus tanítást, felszámolta a teológiai bizonytalanságokat, a lelkipáasztorkodást állította az egyházi élet középpontjába. Új püspöktípus tűnt fel, a jó pástör (kiemelkedő Borromei Szent Károly milánói érsek és Szalézi Szent Ferenc genfi püspök). A kor bővelkedett szentekben (pl. Néri Szent Fülöp, Avilai Nagy Szent Teréz, Kalazanci Szent József). Hatásukra új rendek virágoztak, soha nem látott fokot ért el a misztika

és a keresztény karitás. A korszak rendalapító szentjeiről, az újonnan alakult szerzetesrendekről rézmetszetek, leírások egész sora tájékoztat.

A kiállított művészeti albumok, tudományos és irodalmi művek illusztrációin jól nyomon követhető az a látványos változás, amelyet a 17. században a barokk művészet hozott. Az új stílus központi célja a vallásos áhítat felkeltése, illetve erősítése. A század során gyökeres változások következtek be a tipográfiában és a könyvművészetben is. A festészetben nagyobb szerepet kaptak a fényhatások, a tónusok. 1700-ban, Rómában jelent meg Andrea Pozzo jezsuita atya impozáns albuma a római Szent Ignác templom építéséről és a barokk egyik kimagasló alkotásáról, a főhajó monumentális mennyezetfreskójáról. Joachim von Sandrart német festő és rézmetsző kötetei fontos művészettörténeti források. (*Teutsche Akademie der edlen Bau-, Bild- und Malereikünste 1768–75.*)

A kiállításban helyet kaptak a magyarországi reformáció és katolikus megújulás korát felidéző dokumentumok. Az első magyar bibliafordítások, a Vizsolyi Biblia és Káldi György jezsuita szerzetes 1626-ban Bécsben megjelent fordítása, az első teljes katolikus magyar nyelvű Biblia. A magyar történelem és művelődéstörténet szempontjából emblemikus értékű az ún. Váradi Biblia. Kiadásának előkészületeit I. Rákóczi György fejedelem és felesége, Lórántffy Zsuzsanna támogatta. I. Rákóczi György tulajdonában volt *Keresztúri Pál: Christianus lactens...* (*Gyulafehérvár, 1637.*) című műve, fekete bőrkötésén a fejedelem superexlibrisze. Pázmány Péter a magyarországi katolikus megújulás vezető alakja, akinek nyomtatásban megjelent műveit s az 1636-ban Pozsonyban írott sajátkezű levelét is őrzi a könyvtár. A kiállítást számos korabeli metszet, városkép, ritka térkép látványa színesíti.

Patachich Ádám érsek 18. századi barokk olvasótermében rendezett kiállítást dr. Bábel Balázs érsek nyitotta meg 2017. március 31-én.

Grócz Zita
Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár